

Література

Аверинцев С. С. Символика раннего Средневековья (к постановке вопроса) / С. С. Аверинцев // Семиотика и художественное творчество. – М.: Наука, 1977. – С. 308-338. *Азаров А. А.* Русско-английский словарь религиозной лексики / А. А. Азаров – М.: РУССО, 2002. – 754 с. *Белехова Л. И.* Словесный поетичный образ в историко-типологичній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії): [монографія] / Л. И. Белехова – Херсон: Айлант, 2002. – 368 с. *Белехова Л. И.* Словесный поетичный образ у концептуальній поезії (на матеріалі текстів американської, української та російської поезії) / Л. И. Белехова. – Філологічні трактати. – Том 1, № 2' 2009. – С. 57-64. *Верещагин Е. М.* Библиейская стихия русского языка: сборник научных статей / Е. М. Верещагин // 1993. № 1. – С. 90-98. *Гончаров В.* К вопросу о способах развития понятий (на примере официального толкования права) / В. Гончаров // Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология. – 2011. – № 4 (16). – С. 81-85. *Гюббенет И. В.* К проблеме понимания литературно-художественного текста (на английском материале) / И. В. Гюббенет. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 110 с. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка: В четырёх томах / В. Даль. – М.: Издательская группа "Прогресс", 1994. – 1994 с. *Квинтилиан.* Антология текстов / Квинтилиан // Античные теории языка и стиля. – СПб.: Изд-во "Алетейя", 1996. – С. 232-233; 237-280. *Климович Н. В.* К вопросу об определении библеизма в лингвистике / Н. В. Климович // Вестник Красноярского государственного университета. Сер. Гуманитарные науки. – 2006. – № 3 (2). – С. 200-204. *Никитин М. В.* Лексическое значение слова / М. В. Никитин. – М.: Высшая школа, 1983. – 127 с. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с. *Словарь лингвистических терминов [СЛТ]* / Под ред. О. С. Ахмановой. – М.: Сов. Энцикл., 1996. – 608 с. *Статкевич Л. П.* Форми реалізації інтертекстуальності в тексті художнього твору / Л. П. Статкевич // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. Філологія. – Харків: ХНУ, 2011 – Вип. 61. – № 936. – С. 285-288. *Черкес Н. В.* Номінативні та цитатні біблійні алюзії як об'єкт дослідження в художньому тексті / Н. В. Черкес // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія: Всеукр. зб. наук. праць. – Черкаси, 2008. – С. 158-164. *Duden. Das Herkunftswörterbuch* [Hg. Dudenredaktion]. – 4., neu bearb. Auflage // Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim 2007. – 960 S.

УДК 811.111'271.12

ЗОЛОТАРЕНКО Т. О.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ИНВЕКТИВНИЙ КОНТИНУУМ В ЕМОЦІЙНІЙ ВЗАЄМОДІІ

У статті висвітлено сучасний стан досліджень в області лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів на позначення інвективи. Зроблена спроба визначити рівні сутності інвективи, встановити кореляцію між її проявами.

Ключові слова: інвектива, інвективна поведінка, інвективний мовленнєвий акт.

Zolotarenko T. A. Invective continuum in emotional interaction. В статті освіщено сучасне состояние исследований в области лингвистических и экстралингвистических факторов на обозначение инвективы. Сделана попытка определить уровни сущности инвективы, установить корреляцию между ее проявлениями.

Ключевые слова: инвектива, инвективное поведение, инвективный речевой акт.

Zolotarenko T. O. Invective continuum in emotional interaction. The article highlights the current state of linguistic and extralinguistic factors research to describe invective. An attempt to define invective levels and establish the correlation between its manifestations is made.

Key words: invective, invective behaviour, invective speech act.

Вивчення інвективи природно вписується в антропоцентричну парадигму науки про мову. По-перше, інвективна лексична одиниця обов'язково містить у собі оцінку, а для того, щоб оцінити об'єкт, людина "пропускає" його через себе. Крім того, оцінка є суб'єктивною і ґрунтується не тільки на знанні, але й на ставленні суб'єкта до об'єкта. По-друге, інвектива є комунікативно спрямованою одиницею, і її розуміння неможливо у відриві від сфери людського спілкування.

Поняття інвективи досі не знайшло однозначного тлумачення в сучасному мовознавстві. Термін інвективи відсутній в лінгвістичних словниках. В існуючих дослідженнях інвектива ототожнюється або з певною лексичною одиницею, або з текстом [Позолотін 2005; Жельвіс 1997; Семенова 2008]. Саме тому **предметом** нашого дослідження виступає інвектива як багатогранне утворення.

Об'єкт нашої роботи є дискурсивні прояви феномену інвективи.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні сутності інвективи в комунікативно-прагматичному аспекті. Поставлена мета детермінує вирішення таких **завдань**: проаналізувати існуючі підходи щодо інтерпретації поняття інвективи, виокремити рівні інвективи як мовного та мовленнєвого феномену. У теоретичному плані важливо виявити принципи визначення інвективної лексики, які можуть бути встановлені тільки при вивченні умов її функціонування.

Інвективу слід розглядати на рівні мови та мовлення. На рівні мови інвектива являє собою лексичну одиницю або зворот, має пейоративне емоційно-оцінне забарвлення і здатна виступати в мовленні як засіб вербальної агресії. Інвективна лексика як складова емоційної лексики мови є одним із засобів представлення негативних емоцій у мові. Складність вивчення емоційно-оцінної лексики пояснюється тим, що вона відображає емоцію – категорію психологічну, пов'язану з процесом сприйняття слова індивідом.

При розробці основ лінгвістичної діагностики інвективи необхідно враховувати, по-перше, те, що слово може бути використане як інвектива, якщо воно вживається в інвективній мовленнєвій ситуації стосовно конкретної людини (і, як правило, сприймається нею як образа), тобто інвективна значимість слова виникає лише в специфічно мотивованому вживанні.

По-друге, в інвективній сфері задіяний невизначено великий масив лексем, список яких нескінченно оновлюється, а також кількісні та якісні зміни в змістовій структурі інвективних слів відбуваються постійно.

По-третє, виникає необхідність зважати на варіативність учасників інвективної ситуації: гендерні, вікові, професійні, культурні, національні тощо і варіативності самих ситуацій. Однак наше дослідження акцентує, що для вивчення інвективної лексики виняткове значення мають:

- а) ситуація конкретного мовленнєвого акту,
- б) мотив мовця,
- в) соціальне становище та соціальні ролі адресата та мовця.

Конфліктна інвективна поведінка являє собою цікавий матеріал для дослідження з позицій прагмалінгвістики, де ключове місце посідає поняття мовної стратегії впливу відправника тексту на його одержувача, оскільки воно володіє змістовною і формальною стороною. Відомо, що прагнення при комунікації домогтися максимального результату "породжує планування, яке, в свою чергу, визначає стратегію мовця" [Іссерс 2005, с. 9]. В цілому мовну комунікацію можна розглядати як "стратегічний процес, базисом для нього є вибір оптимальних мовних ресурсів. Передача повідомлень в процесі комунікації може бути розглянута як серія рішень мовця. Більшість з них приймається неусвідомлено, автоматично, проте ряд ситуацій вимагає усвідомленого пошуку [Іссерс 2005, с. 10].

Поведінка індивіда, що продиктована прагненням завдати моральної чи фізичної шкоди співрозмовнику, трактується в роботі як *інвективна*. Інвективна мовна стратегія розглядається як вибрана адресантом лінія поведінки, за допомогою якої передається свідомо запрограмоване негативне ставлення до адресата в даному мовленнєвому акті. Інвективна поведінка завжди супроводжується деструктивною критикою реципієнта. Розроблені поняття і попередня методика визначення ступеня інвективних слів створюють підстави для практичної опрацювання заявлених положень та подальшого їх вдосконалення.

Прагматичний підхід в дослідженні образливого впливу на співрозмовника дозволяє виявити нові, а також маловивчені сфери в міжособистісній комунікації англословного соціуму. Основною функцією інвективи є зниження соціального або індивідуального статусу адресата. В силу того, що інвектива є категорія прагматики, будь-яка лексична одиниця, словосполучення або речення може виступати в якості образи при певних параметрах даного мовленнєвого акту.

Основу інвективного мовленнєвого акту становить конфліктна взаємодія його учасників, перлокутивним ефектом якого є нанесення адресату моральної шкоди. Категорія ввічливості / неввічливості відіграє вирішальну роль у визначенні інвективних мовленнєвих стратегій комунікантів. Дотримання стратегій "позитивної" і "негативної" ввічливості в процесі комунікації запобігає інвективним мовленнєвим актам.

Отже, інвективу як багатогранне утворення можна представити у вигляді ієрархії. На мовному рівні інвектива представлена інвективною лексикою. Слід відзначити, що інвективна лексика доволі гнучка за своїм складом. Її відрізняє диффузність значень, яка обумовлена експресивним характером слів і виразів, що складають цей лексико-фразеологічний розряд. Дана обставина створює відомі труднощі у визначенні меж між власне інвективними одиницями і емоційно-експресивними утвореннями, які передають певний стан мовця без особливих агресивних інтенцій, наприклад: баба (про боязкого, слабохарактерного чоловіка), бовдур, телепень (про підлітка, хлопця). Отже, до складу інвективної лексики входять не лише лайливі або татуйовані слова та вирази, але й нейтральні за своїм денотативним значенням лексеми.

Статусу інвективного вони набувають у процесі взаємодії комунікантів під час дискурсивної інтеракції. Саме тому інвектива на мовленнєвому рівні виражена через інвективний мовленнєвий акт.

Мовленнєвий акт інвективи виражає негативне ставлення мовця до дії або висловлення співрозмовника, являє собою інформативне, оціночне або імперативне висловлювання із різноманітними вираженнями негативних емоційних відтінків та має певне втілення у мовленні. Інвективний МА прямо чи опосередковано виражає емоційний стан мовця або ж негативне ставлення мовця до дії, висловлювання співрозмовника або щодо всієї ситуації в цілому, і являє собою насамперед емотивне висловлення. Це висловлення має план змісту – комунікативну інтенцію мовця (власне, вираження свого негативного ставлення, почуття), а також план вираження – різноманітні мовні та мовленнєві засоби передачі негативної іллокутивної цілі.

Інвективна поведінка проявляється відмовою від принципу співробітництва та максимум ввічливості, мовець порушує принцип кооперації і націлений на деструктивний лад. Оскільки інвектива є негативно забарвленою експресивно насиченою лексикою, це дає підстави стверджувати, що мовлення інвективної особистості керується саме емоціями, психологічною складовою; раціональне відходить на задній план, що заважає мовцю адекватно як керувати своїми дискурсивними діями, так і реагувати на вчинки партнера по комунікації. У конфліктному дискурсі інвектива проявляє себе через підвищення статусу адресанта і пониження адресата.

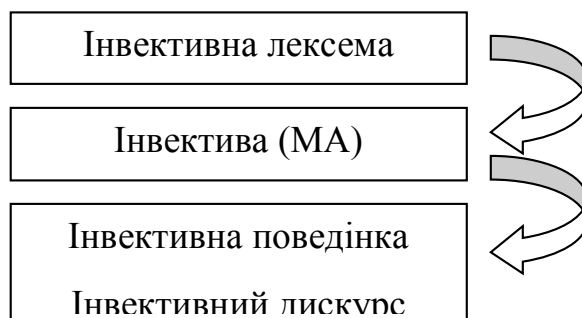

Схема 1. Рівні інвективи

Таким чином, інвективний мовленнєвий акт знаходиться у центрі інвективи як ієрархічної будови, яка репрезентується інвективними мовними та позамовними одиницями і маніфестується у інвективній поведінці.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Слово, що розглядається ізольовано, поза контекстом, і не має образливого значення, може викликати абсолютно неочікувані емоції в мовленнєвій діяльності, адже реципієнт може неправильно інтерпретувати намір адресанта. Визначальним моментом тут буде інтенція мовця, для чого він використовує в мовленнєвому акті те чи інше слово, оскільки відомо, що будь-яке висловлення завжди мотивоване і цілеспрямоване. Саме тому постає потреба вивчати інвективи, що провокують агресивні дії зі сторони партнерів по комунікації. Теорія мовленнєвої комунікації досліджує функціонування інвектив, в тому числі в різних мовних жанрах, вивчає стратегії і тактики інвективного спілкування. Досі залишається актуальним вивчення структури інвективи в прагмалінгвістичному аспекті з урахуванням емотивного компоненту комунікації, що дозволить у майбутньому ефективно планувати комунікацію та попереджати виникнення конфліктних ситуацій спілкування.

Література

- Жельвис В. И. Поле брани. Сквернословие как социальная проблема / В. И. Жельвис. – М.: Ладомир, 1997. – 330 с. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – М.: ДомКнига, 2005. – 284 с. Позолотин А. Ю. Инвективные обозначения человека как лингвокультурный феномен (на материале немецкого языка): дис. ... филол. наук / А. Ю. Позолотин. – Волгоград, 2005. – 251 с. Семенова Н. В. Лингвистическая диагностика инвективного слова: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Н. В. Семенова. М., 2008. – 24 с.